

DD1362 Programmeringsparadigm: Artificiella språk och syntaxanalys, föreläsning 3

Karl Palmskog

KTH

24 April, 2022

Förra föreläsningen

- Mer formellt om automater
 - 5-tupel av mängder: $(\Sigma, Q, q_0, \delta, F)$
- Reguljära språk
 - klass av språk som kan beskrivas av ändliga automater och reguljära uttryck
 - ändliga automater och reguljära uttryck har samma **uttrycksfullhet**
- Grammatiker
 - mer uttrycksfull formalism än reguljära uttryck
 - kan beskriva språket $L = \{a^n b^n \mid n \geq 0\}$

Dagens föreläsning

- ① Lexikal analys
- ② Härledning och syntaxträd
- ③ Parsning genom rekursiv medåkning
- ④ Eliminering av tvetydighet

① Lexikal analys

② Härledning och syntaxträd

③ Parsning genom rekursiv medåkning

④ Eliminering av tvetydighet

Definition av lexikal analys

*Processen som omvandlar en sekvens av **tecken** till en sekvens av **tokens** (delar)*

Mål:

- Ta bort irrelevanta delar av en indatasträng, t. ex.
 - blanktecken/whitespace (blanksteg, nyrad, tabbar, ...)
 - kodkommentarer (oftast ej en del av kompilerad kod)
- Abstrahera bort detaljer från grammatiken, t. ex.
 - längsta matchning: "hello123 45" ska behandlas som tokensekvensen `Ident(hello123) Num(45)` snarare än `Ident(hello) Num(123) Num(4) Num(5)`

Tumregel: om en del av språket kan beskrivas av en enkelt reguljärt uttryck så är det bättre att göra den delen till en token.

Lexikal analys av siffror och tal

- Idé: Förbehandla indatasträngen så att tal representeras av fullständiga tokens
- Exempel: indatasträngen "378*232*(582-01) "
 - indata som teckensekvens: '3' '7' '8' '*' '2' '3' '2' '*' ' (' '5' '8' '2' '-' '0' '1' ')' ' ' '
 - tokensekvens: Num '*' Num '*' '(' Num '-' Num ')' '
- Vissa tokens motsvarar enskilda tecken (som '*' och '('), medan andra består av delsträngar (som Num)
- Tokens kan också innehålla data, som heltalsvärdet för ett tal, t. ex. Num(378)
- Den genererade tokensekvensen blir **indata till parsern**

Analogi med naturliga språk

Den här meningen består av ord som består av bokstäver (tecken), och skiljetecken (kommatecken och parenteser).

- När vi kontrollerar stavning tittar vi på hur enskilda tecken byggts ihop till ord.
- Ur ett stavningsperspektiv är de enskilda bokstäverna “byggstenarna”, eller tokens, i texten.
- När vi kontrollerar grammatik tittar vi på hur olika typer av ord (substantiv, verb, adjektiv) och skiljetecken byggts ihop.
- Ur ett grammatik-perspektiv är meningen en sekvens av ordtyper och skiljetecken, dessa är här våra tokens.

Exempel: “Ugglan dansar” är sekvensen <substantiv> <verb> (grovt förenklat, olika böjningar av ord har helt ignorerats)

Exempel på lexikal analys

Betrakta en Haskellfunktion:

```
myFunction alpha beta =  
  5 * x  
  where  
    -- compute difference  
    x = alpha-beta
```

Vilka tokens finns i funktionen?

- Namn: myFunction (funktion), alpha (parameter), beta (parameter), x (variabel)
- Nyckelord: where
- Operatorer/symboler: '=' (lika) '*' (gång), '-' (minus)
- Tal: 5 (heltal)

Möjlig tokenisering: Name Name Name Equal Num Times Name
Where Name Equal Name Minus Name

Blankteckenhantering

- Konventionellt bortses från blanktecken (“äts upp”)
- Blanktecken **kan** dock vara del språket, exempel:
 - indentering i Python
 - nyrad i LaTeX
- Sekvensslutsymbolen används ofta av bibliotek
- Vissa språk stödjer nästlade kommentarer

- ① Lexikal analys
- ② Härledningar och syntaxträd
- ③ Parsning genom rekursiv medåkning
- ④ Eliminering av tvetydighet

Härledningar

Betrakta följande grammatik:

$$\begin{aligned} \text{Expr} \rightarrow \text{Num} \mid \text{Expr} + \text{Expr} \mid \text{Expr} - \text{Expr} \\ \mid \text{Expr} * \text{Expr} \mid \text{Expr} / \text{Expr} \mid (\text{Expr}) \end{aligned}$$

En **härledning** av en indatasträng är en sekvens av de grammatikregler som genererar strängen.

Som exempel, låt oss härleda "4*(3+5)":

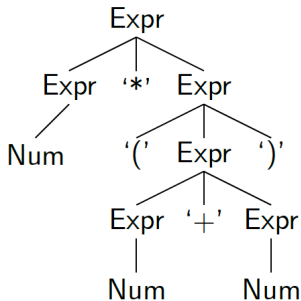
- Börja med **startsymbolen** i grammatiken
- I varje steg: **ersätt precis en ickeslutsymbol** med den högra sidan av en av dess produktionsregler

$$\begin{aligned} \text{Expr} \rightarrow \text{Expr} * \text{Expr} \rightarrow \text{Num} * \text{Expr} \rightarrow \text{Num} * (\text{Expr}) \rightarrow \\ \text{Num} * (\text{Expr} + \text{Expr}) \rightarrow \text{Num} * (\text{Num} + \text{Expr}) \rightarrow \\ \text{Num} * (\text{Num} + \text{Num}) \end{aligned}$$

Syntaxträd

Ett **syntaxträd** representerar en (mängd av) härledningar och kapslar in **semantiken** för en indatasträng.

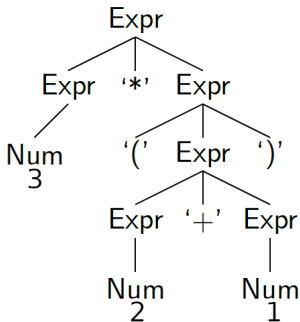
$\underline{\text{Expr}} \rightarrow \underline{\text{Expr}} * \text{Expr} \rightarrow \text{Num} * \underline{\text{Expr}} \rightarrow \text{Num} * (\underline{\text{Expr}}) \rightarrow$
 $\text{Num} * (\underline{\text{Expr}} + \text{Expr}) \rightarrow \text{Num} * (\text{Num} + \underline{\text{Expr}}) \rightarrow$
 $\text{Num} * (\text{Num} + \text{Num})$

Semantik för syntaxträd

Syntaxträdet kapslar in semantiken för ett uttryck (ett program).

- Syntaxträd möjliggör att **evaluera ett uttryck**: utför beräkningen och erhåll **värdet**
- Behöver veta heltalsvärdena för Num-tokens: lägg till som data
- Evaluering utförs som **trädtraversering**

Härledningar och träd

$$\text{Expr} \rightarrow \text{Num} \mid \text{Expr} + \text{Expr} \mid \text{Expr} - \text{Expr} \\ \mid \text{Expr} * \text{Expr} \mid \text{Expr} / \text{Expr} \mid (\text{Expr})$$

Betrakta följande uttryck: $3 + 5 * 4$

- Går det att hitta två olika **härledningar**?
- Går det att hitta två olika **syntaxträd**?

$$\underline{\text{Expr}} \rightarrow \underline{\text{Expr}} + \text{Expr} \rightarrow \text{Num} + \underline{\text{Expr}} \rightarrow \text{Num} + \underline{\text{Expr}} * \text{Expr} \rightarrow \\ \text{Num} + \text{Num} * \underline{\text{Expr}} \rightarrow \text{Num} + \text{Num} * \text{Num}$$

$$\underline{\text{Expr}} \rightarrow \text{Expr} + \underline{\text{Expr}} \rightarrow \text{Expr} + \text{Expr} * \underline{\text{Expr}} \rightarrow \\ \text{Expr} + \underline{\text{Expr}} * \text{Num} \rightarrow \underline{\text{Expr}} + \text{Num} * \text{Num} \rightarrow \text{Num} + \text{Num} * \text{Num}$$

- 1 Lexikal analys
- 2 Härledningar och syntaxträd
- 3 Parsning genom rekursiv medåkning
- 4 Eliminering av tvetydighet

Parsning genom rekursiv medåkning

Metod för att konstruera en effektiv parser för en given grammatik:

- En indatasträng parsas enligt produktionsreglerna som krävs för dess härledning
- När en sträng för en ickeslutsymbol ska parsas, **titta framåt** på nästa token för att välja motsvarande produktionsregel
- För varje ickeslutsymbol, skapa en **rekursiv funktion** som parsar den ickeslutsymbolen
- Parsa en produktionsregel på följande sätt:
 - För varje slutsymbol: kolla om den matchar nästa token
 - För varje ickeslutsymbol: anropa funktionen för motsvarande ickeslutsymbol

Grammatik för binära träd

```
<BinTree> ::= Leaf LPar Num RPar  
           | Branch LPar <BinTree> Comma <BinTree> RPar
```

Slutsymboler:

- Leaf: "leaf"
- Branch: "branch"
- Num: [0-9]+
- LPar: '(', RPar: ')', Comma: ',',

Exempel:

```
branch(branch(leaf(17),leaf(42)),leaf(5))
```

Resultat från lexikal analys:

```
Branch LPar Branch LPar Leaf LPar Num RPar Comma Leaf  
LPar Num RPar RPar Comma Leaf LPar Num RPar RPar
```

Parser för binära träd i Java

```
<BinTree> ::= Leaf LPar Num RPar  
           | Branch LPar <BinTree> Comma <BinTree> RPar
```

```
ParseTree BinTree() throws SyntaxError {  
    Token t = lexer.peekToken();  
    if (t.getType() == TokenType.Leaf) {  
        lexer.nextToken();  
        expect(TokenType.LPar);  
        Token param = expect(TokenType.Num);  
        expect(TokenType.RPar);  
        return new LeafNode((Integer) param.getData());  
    } else if (t.getType() == TokenType.Branch) {  
        lexer.nextToken();  
        expect(TokenType.LPar);  
        ParseTree left = BinTree();  
        expect(TokenType.Comma);  
        ParseTree right = BinTree();  
        expect(TokenType.RPar);  
        return new BranchNode(left, right);  
    } else { throw new SyntaxError(); }  
}
```

Katter och hundar

```
<Start> ::= c <Cat> | d <Dog>
<Cat> ::= p | z | f <Dog> | <Start> <Start>
<Dog> ::= p | z | b <Cat> | <Start>
```

```
function Cat()
    char next = peekChar();
    if (c == 'p') // Cat, regel 1
        eatChar(); // gå förbi 'p'
    else if (c == 'z') // Cat, regel 2
        eatChar(); // gå förbi 'z'
    else if (c == 'f') // Cat, regel 3
        eatChar(); // gå förbi 'f'
        Dog(); // ska nu komma en Dog
    else // måste vara Cat, regel 4
        Start(); // första Start
        Start(); // andra Start
```

- ① Lexikal analys
- ② Härledningar och syntaxträd
- ③ Parsning genom rekursiv medåkning
- ④ Eliminering av tvetydighet

Tvetydig uttrycksgrammatik

$\text{Expr} \rightarrow \text{IntLiteral} \mid \text{Ident} \mid \text{Expr} + \text{Expr} \mid \text{Expr} / \text{Expr}$

`foo + 42 / bar + arg`

- Varje nod i syntaxträdet ges av ett grammatikalternativ
- Indatasträngen ovan har två syntaxträd

Använd prioritetslager i grammatiken

$$\text{Expr} \rightarrow \text{Ident} \mid \text{Expr} - \text{Expr} \mid \text{Expr} \wedge \text{Expr} \mid (\text{Expr})$$

omvandlas till

$$\text{Expr} \rightarrow \text{Term} (- \text{Term})^*$$

$$\text{Term} \rightarrow \text{Factor} (\wedge \text{Factor})^*$$

$$\text{Factor} \rightarrow \text{Ident} \mid (\text{Expr})$$

Hantera högerassociativ operator

Använd rekursion (eller loopa och omvänd en lista)

$$x^y^z \rightarrow x^{(y^z)}$$

`Exp(Var("x"), Exp(Var("y"), Var("z")))`

```
Expr term() {  
    Expr e = factor();  
    if (lexer.token == ExpToken) {  
        lexer.next();  
        return new Exp(e, term());  
    } else {  
        return e;  
    }  
}
```

Hantera vänsterassociativ operator

$$x - y - z \rightarrow (x - y) - z$$

```
Minus(Minus(Var("x"), Var("y")), Var("z"))
```

```
Expr expr() {  
    Expr e = term();  
    while (lexer.token == MinusToken) {  
        lexer.next();  
        e = new Minus(e, term());  
    }  
    return e;  
}
```

Grammatiker och tvetydighet

- Om vi kan hitta en sträng med **två olika syntaxträd** är grammatiken **tvetydig**
- Tvetydighet påverkar inte vilket språk grammatiken definierar
- Det kan vara svårt att bestämma om en grammatik är tvetydig eller ej
 - problemet är **oavgörbart**: det finns ingen generell algoritm
- Hur man gör grammatiker entydiga:
 - säkerställ att det bara finns ett syntaxträd per korrekt sträng
 - beakta associativitet och andra egenskaper vid syntaxträds konstruktion
- Tvetydiga grammatiker kan fortfarande vara användbara, t. ex. för teori om språk

Manuell konstruktion av en parser

- Applicera föregående transformationer för att få en mer parsebar grammatik
- Skriv sedan en parser med rekursiv nedåtgång som avgör om indata är korrekt
- Ornamera sedan parsern för att konstruera träd, och ta då hänsyn till associativitet och prioritet för operatorer

Grammatik kontra rekursiv medåkning

$\text{Expr} \rightarrow \text{Term TermList} \quad \text{Term} \rightarrow \text{Factor FactorList}$

$\text{TermList} \rightarrow + \text{Term TermList} \mid - \text{Term TermList} \mid \epsilon$

$\text{FactorList} ::= * \text{Factor FactorList} \mid / \text{Factor FactorList} \mid \epsilon$

$\text{Factor} ::= \text{Ident} \mid (\text{Expr})$

```
def expr = { term; termList }
def termList =
  if (token == PLUS) {
    skip(PLUS); term; termList
  } else if (token == MINUS)
    skip(MINUS); term; termList
  }
def term = { factor; factorList }
...
def factor =
  if (token == IDENT) name
  else if (token == LPAR) {
    skip(LPAR); expr; skip(RPAR)
  } else { error("expected ident or (") }
```

Sammanfattning av rekursiv medåkning

- En av de **mest använda** metoderna för att parsa kod i kompilatorer för generalistiska programspråk, exempel:
 - GCC frontend för C/C++
 - Javas referenskompilator
 - Scalas referenskompilator
- **Effektiv** (linjär) i tokensekvensens längd
- **Rättfram att implementera manuellt** baserat på en grammatik
 - finns även **parsergeneratorer** som ger källkod som utdata
- Nära överensstämmelse mellan grammatik och kod
 - vanligt att citera grammatiken i kommentarer

Parsergenerering utan medåkning

$$\text{Prop} \rightarrow \perp \mid \neg \text{Prop} \mid p \mid \text{Prop} \wedge \text{Prop} \mid \text{Prop} \vee \text{Prop} \\ \mid \text{Prop} \Rightarrow \text{Prop} \mid (\text{Prop})$$

```
%token <string> IDENT
```

```
%token COMMA LPAREN RPAREN CONT NOT AND OR IMPLIES
```

```
%right IMPLIES
```

```
%left AND
```

```
%left OR
```

```
%right NOT
```

```
prop:
```

```
    CONT {} | NOT prop {} | IDENT {} | prop AND prop {}  
    | prop OR prop {} | prop IMPLIES prop {}  
    | LPAREN prop RPAREN {}  
    ;
```